

บทที่ 3

มโนทัศน์เรื่องมิตรภาพของอริสโตเติล

3.1 รูปแบบของมิตรภาพและนัยที่เกี่ยวกับคุณธรรม

อริสโตเติลพูดถึงมิตรภาพในสามรูปแบบ แบ่งตามสิ่งที่ดึงดูดคนเข้าด้วยกัน มิตรภาพที่อยู่บนพื้นฐานของ ผลประโยชน์ร่วมกัน ความพึงใจ และความรักในคุณธรรม สำหรับอริสโตเติล มิตรภาพที่แท้จริงคือ มิตรภาพที่มีพื้นฐานอยู่บนความรักในคุณธรรม มิตรภาพแบบนี้เป็นมิตรภาพที่เติบโตในการที่มิตรทั้งสองฝ่ายมีความนิยมในลักษณะนิสัย (character) ของกันและกัน อริสโตเติลชี้ให้เห็นว่า มิตรภาพแบบนี้ มีความยั่งยืน ในขณะที่อีกสองแบบเสื่อมสลายไปได้ง่าย เพราะว่ามีพื้นฐานอยู่บนผลประโยชน์ร่วมกัน ย่อมสลายไปเมื่อผลประโยชน์หมดไป มิตรภาพที่มีพื้นฐานอยู่บนความพึงใจ ย่อมเสื่อมสลายไปเมื่อความพอใจเปลี่ยนไป ในขณะที่มิตรภาพที่มีพื้นฐานอยู่บนคุณธรรมของแต่ละคนเป็นมิตรภาพที่ยั่งยืน ความคิดตรงนี้มีนัยสำคัญ คือการที่อริสโตเติลแบ่งแยกลักษณะที่เป็นลักษณะที่ถาวร (necessary) และลักษณะบังเอิญ (incidental) ของมิตรภาพ ผู้ที่รักในผลประโยชน์และในความพึงใจที่ได้จากอีกฝ่ายหนึ่ง รักในสิ่งที่เป็นลักษณะบังเอิญของมิตร และดังนั้นจึงไม่ใช่มิตรแท้ หมายความว่ามิตรภาพนั้นไม่ได้มีรากฐานอยู่บนความปรารถนาดีต่อมิตรเพื่อตัวเขาเอง และไม่ใช่มิตรแท้ในลักษณะที่ไม่ใช่มิตรที่ถาวร อริสโตเติลชี้ให้เห็นว่า ความมีประโยชน์เปลี่ยนไปได้ง่าย และเมื่อผลประโยชน์เปลี่ยน และความพึงใจเปลี่ยน มิตรภาพก็สลายไป ดังเช่นคนหนุ่มสาวที่อยู่ในความรัก และเปลี่ยนใจได้หลายครั้งในแต่ละวัน แต่มิตรภาพที่แท้จริง ซึ่งวางอยู่บนรากฐานของการนิยมกันและกันในคุณธรรมของอีกฝ่ายหนึ่ง ย่อมดำรงอยู่ได้ตราบเท่าที่ทั้งสองฝ่ายดำรงความดีและความดีเป็นสิ่งที่ถาวร (EN 1156b13-15) มิตรภาพที่แท้จริงจึงเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่โดยธรรมชาติของคนดีทั้งสองฝ่ายที่ถูกดึงดูดเข้าหากัน ไม่ใช่เพราะผลประโยชน์หรือความพึงใจซึ่งเป็นสิ่งเปลี่ยนแปลงได้ง่าย และเกิดขึ้นโดยความบังเอิญของสถานการณ์ ความน่าสนใจประการหนึ่งของการพูดถึงมิตรภาพในลักษณะนี้ ก็คือมันแสดงให้เห็นถึงการเกี่ยวพันกันระหว่างความเป็นมิตรและการเป็นคนดี อริสโตเติลกำลังปฏิเสธความคิดที่ว่า สามารถมีมิตรภาพได้ในหมู่มนุษย์ที่ไม่ดี หมายความว่า เป็นไปไม่ได้ที่คนเราจะเป็นคนไม่ดี และมีมิตรภาพที่แท้จริงได้กับบุคคลอื่น ตรงนี้ทำให้เราเข้าใจสิ่งที่อริสโตเติลพูดไว้ในกรเปิด

ประเด็นเรื่องมิตรภาพในนิโคมาเคียน "มิตรภาพเป็นคุณธรรม หรือมีนัยของคุณธรรม" (EN 1155a3-5) มิตรภาพไม่ได้เป็นสิ่งที่อยู่นอกไปจากตัวตนทางจริยธรรมของคนๆหนึ่ง ดูเหมือนว่าอริสโตเติลจะมีความคิดว่า เป็นเรื่องธรรมชาติที่คนดีจะถูกดึงดูดเข้าหากันและกัน คนไม่ดีไม่ถูกดึงดูดเข้าหากันแต่ถูกชักนำโดยผลประโยชน์ของตัวเอง ดังนั้นคนไม่ดีไม่สามารถมีความสัมพันธ์ที่แท้จริงกับมนุษย์คนอื่นได้ เพราะเมื่อผลประโยชน์และสถานการณ์เปลี่ยนไป ความสัมพันธ์ก็เปลี่ยนไป อริสโตเติลให้ความสำคัญกับความมั่นคงของความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนผ่านกาลเวลา (เพื่อนต้องอาศัยเวลาในการเรียนรู้และเชื่อมั่นในกันและกัน - EN 1156b25-30) พิจารณาในอีกแง่หนึ่ง เราอาจเข้าใจว่า คนดีเท่านั้นที่จะรู้จักหวังดีต่อผู้อื่นเพื่อตัวเขาเองอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม ประเด็นนี้เป็นข้อโต้แย้ง คูเปอร์ (Cooper, John) และ นุสซัม (Nussbaum, Martha) เห็นว่าแม้ในมิตรภาพแบบผลประโยชน์และความพึงใจ ก็มีความหวังดีต่อกันและกันได้ แต่พื้นฐานของมิตรภาพทั้งสองแบบนี้คือผลประโยชน์ส่วนตัว¹ อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่สำคัญสำหรับวิทยานิพนธ์นี้ก็คือ มโนทัศน์เรื่องมิตรภาพแบบของอริสโตเติลผูกพันอยู่กับลักษณะนิสัยของตัวบุคคลโดยตรง มิตรภาพเป็นการแสดงออกของตัวตนทางจริยธรรมของคนๆหนึ่ง เรา "เห็น" คนๆหนึ่ง จากเพื่อนที่เขาคบ และจากรูปแบบของมิตรภาพที่เขาได้อยู่ ภาพลักษณ์ของคนที่ไม่ดีในแง่มุมมองอื่นๆทั้งหมดแต่มีความรักแท้จริงให้แก่คนๆหนึ่ง เช่นภาพของมิตรแท้ในหมูโจร เป็นภาพที่แปลกประหลาดสำหรับวิธีคิดแบบอริสโตเติล เพราะอริสโตเติลมองคนดีในลักษณะรอบด้าน (holistic) คนที่มีพรเนลิส จะไม่เป็นคนดีในสถานการณ์หนึ่ง และร้ายในสถานการณ์อื่น แต่จะเป็นคนที่มีความคงเส้นคงวาในแบบแผนของการกระทำและความรู้สึก คนที่มีพรเนลิสจะเป็นผู้ที่ดำรงความดีไว้ทั้งในพื้นที่ส่วนตัวและในพื้นที่สาธารณะ เพราะการกระทำที่ดี และการเลือกที่ถูกต้อง เป็นสิ่งที่สะท้อนความเป็นตัวตนของคนผู้นั้น แม้ว่าอริสโตเติลจะกล่าวถึงมิตรภาพว่าเป็นคุณค่าภายนอก (external good) ในแง่ที่ว่ามิตรภาพเป็นสิ่งที่ต้องอิงอาศัยปัจจัยภายนอก (คือมิตร) แต่เมื่อพิจารณาในแง่ที่กล่าวนี้เราจะเห็นว่า มิตรภาพไม่ได้เป็นของที่อยู่นอกตัวตนทางจริยธรรมของเรา ในความหมายที่ว่า ความดีของเราเป็นส่วนหนึ่ง และมิตรภาพที่เรามีเป็นส่วนหนึ่ง แต่มิตรภาพมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับ

¹ โปรดดู Martha C. Nussbaum, *The Fragility of Goodness: Luck and Ethics in Greek Tragedy and Philosophy* (Cambridge: Cambridge University Press, 2001). และ John M. Cooper, "Aristotle on Friendship". Amelie Oksenberg Rorty. *Essays on Aristotle's Ethics* (California: University of California Press, 1980).

ความเป็นตัวตนทางจริยธรรมของเรา เพราะมิตรภาพเป็นการแสดงออก (manifestation) ของความเป็นตัวตนทางจริยธรรมของเรา

3.2 มิตรในฐานะตัวตนที่สอง

ในบทความเกี่ยวกับมิตรภาพและตัวตน Cocking และ Kennett กล่าวถึงมิตรภาพแบบอริสโตเติลว่าเป็นมิตรภาพแบบภาพเหมือนในกระจก (mirror-image view of friendship)² หมายความว่า เป็นมิตรภาพที่มีพื้นฐานอยู่บนความเหมือนกันของมิตร เราเห็นตัวตนของเราสะท้อนออกมาจากมิตร พวกเขาตั้งข้อสังเกตว่า หากเรามองภาพเหมือนว่าเป็นภาพเหมือนแบบวัตถุวิสัย คือสะท้อนตัวตนของเราออกมาอย่างที่ เป็น นี่หมายความว่าตัวตนในความสัมพันธ์จะเป็นตัวตนที่ตายตัว (static) เพราะทั้งเราและมิตร มีความเหมือนกันโดยไม่มีความแตกต่างเลย หากเรามองภาพเหมือนว่าไม่ใช่ภาพเหมือนจริงๆ แต่เป็นภาพในอุดมคติของเราสะท้อนออกมาจากมิตร นี่จะเป็นการมองมิตรภาพที่เป็นไปในแนวศีลธรรมที่ไม่ตรงกับประสบการณ์จริงในโลก (highly moralized notion of friendship) อันที่จริงอริสโตเติลได้พิจารณามิตรภาพหลายแบบ และได้กล่าวถึงมิตรภาพที่มีความต่างกันระหว่างมิตร คือในมิตรภาพที่อยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ อย่างไรก็ตาม อริสโตเติลเห็นว่า มิตรภาพของคนดีเป็นมิตรภาพที่มีความเหมือนกันในลักษณะนิสัย แม้ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยกับข้อวิจารณ์ของ Cocking และ Kennett แต่สิ่งที่พวกเขากล่าว ได้สะท้อนความคิดหลักอันหนึ่งที่เราพบในหนังสือจริยศาสตร์นิโคมาเคียน นั่นคือความคิดที่ว่า ในมิตรภาพแห่งคุณธรรม เราเห็นภาพของตัวเองสะท้อนออกมาจากมิตร อริสโตเติลกล่าวไว้ในหลายที่ว่า มิตรเป็นอีกตัวตนหนึ่งของเรา และเราปฏิบัติต่อมิตรเสมือนหนึ่งว่าเราปฏิบัติต่อตัวเอง เช่นว่า

"และคนเช่นนั้น (คนดี) ต้องการจะใช้ชีวิตอยู่กับตัวเอง เพราะเป็นความสุขที่จะทำเช่นนั้น เนื่องจากความทรงจำในการกระทำก่อนๆ เป็นสิ่งชื่นชม และความหวังในอนาคตเป็นเรื่องดี และดังนั้นเป็นความสุข จิตของเขาถูกเก็บไว้ด้วยสิ่งต่างๆ สำหรับครุ่นคิดพิจารณา และเขาโศกและยินดีกับตัวเองมากกว่ากับใครอื่นทั้งหมด

² Dean Cocking, and Jeanette Kennett, "Friendship and the Self". *Ethics*. 108 (April 1998):

...และเขาสัมพันธ์กับมิตรในลักษณะที่เขาสัมพันธ์กับตัวเอง (เพราะมิตรคืออีกตัวตนหนึ่งของเขา) " (EN 1166a25-35)

"มิตรภาพเป็นความร่วมมือสัมพันธ์กัน และบุคคลเป็นอย่างไรต่อตนเอง เขาก็เป็นเช่นนั้นต่อเพื่อนด้วย สำหรับเขาการรับรู้ถึงตัวตนของตนเองเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา ดังนั้นการรับรู้ถึงตัวตนของเพื่อนก็เป็นเช่นนั้นด้วย " (EN 1171b30-35)

อริสโตเติลกล่าวว่าเหตุผลหนึ่งที่คนดีต้องมีเพื่อน ก็เพราะว่าเพื่อนเป็นกระจกส่องการกระทำของตัวเอง (EN 116929-1170a4) และมิตรภาพมีพื้นฐานอยู่บนความรักตัวเอง เราเรียกคนที่เป็มิตรว่า 1.เป็นผู้ที่หวังดีและกระทำในสิ่งที่ดีต่อมิตรเพื่อตัวเขาเอง 2. เป็นผู้หวังให้มิตรดำรงชีวิตอยู่ ประหนึ่งมารดาหวังต่อบุตร 3. ใช้ชีวิตอยู่กับมิตร 4. มีรสนิยมเดียวกัน และ 5. โศกและยินดีไปกับมิตรและนี่เป็นสิ่งที่มารดามีต่อบุตรด้วย จะเห็นว่าลักษณะต่างๆเหล่านี้เป็นลักษณะที่คนดีมีต่อตัวเอง (EN 1166a10-11) ด้วยเหตุผลเหล่านี้เราจึงเรียกมิตรว่าเป็นตัวตนที่สองของเรา

3.3 ลักษณะของมิตรภาพ

ที่ผ่านมาเราพูดถึงพื้นฐานของมิตรภาพ หรือสิ่งที่ดึงดูดคนเข้าหากัน และเราพูดถึงความคิดที่ว่ามิตรเป็นตัวตนที่สองของเรา ต่อมาเราจะพิจารณาว่า จากสิ่งที่อริสโตเติลกล่าวไว้ในหนังสือจริยศาสตร์นิโคมาเคียน เราเห็นความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรภาพแห่งคุณธรรมว่ามีลักษณะอย่างไร มีอะไรเกิดขึ้นระหว่างคนสองคนที่ทำให้เราเรียกคนสองคนว่าเป็นมิตร ในที่นี้เราจะไม่พูดถึงปัญหาที่ว่า ลักษณะเหล่านี้มีอยู่เฉพาะในมิตรภาพแห่งคุณธรรมหรือไม่ เพราะอาจมีผู้โต้แย้งว่า แม้ในมิตรภาพแบบที่ด้อยกว่า เราก็อาจพบลักษณะบางประการที่เราพบในที่นี้ด้วย แต่ประเด็นของหัวข้อนี้ก็คือเราจะดูว่า มีอะไรเกิดขึ้นในความสัมพันธ์ของคนดี เพราะการเข้าใจตรงนี้จะส่งผลต่อความเข้าใจในตัวตนทางจริยศาสตร์ต่อไป อริสโตเติลพูดถึง ความปรารถนาดี ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของมิตรภาพ

1. ความปรารถนาดี

ลักษณะที่เด่นที่สุดที่อริสโตเติลพูดถึงเมื่อเขากล่าวถึงมิตรภาพ อาจเป็นสิ่งที่เขากล่าวว่าเป็น "ความหวังดีต่อกันและกัน เพื่อตัวเขาเอง" นี้เป็นข้อความหนึ่งที่เป็นที่กล่าวอ้างถึงมาก ในข้อความเกี่ยวกับมิตรภาพในนิโคมาเคียน

"ความรักในสิ่งไม่มีชีวิตไม่เรียกว่าเป็น "มิตรภาพ" เพราะมันไม่ใช่เป็นความรักที่ตอบสนอง (mutual love) และมันไม่ใช่เป็นการปรารถนาดีต่ออีกผู้หนึ่ง (เพราะมันเป็นเรื่องตลกที่จะหวังดีต่อไวน์ ถ้าเราจะหวังอะไรต่อไวน์ เราจะหวังให้มันเก็บไว้นาน เพื่อจะได้ดื่มมันภายหลัง) แต่ต่อเพื่อนแล้ว เรากล่าวว่าเราควรจะหวังในสิ่งที่ดีต่อเพื่อนเพื่อตัวของเขาเอง แต่สำหรับคนที่หวังดีในลักษณะนี้เราก็เพียงเรียกว่าเป็นความปรารถนาดีหากความปรารถนาดีไม่ถูกตอบสนองกลับมา และเรียกว่าเป็นมิตรภาพถ้าความปรารถนาดีได้รับการตอบสนอง" (EN 1155b29-33)

จากข้อความข้างบนเราจะเห็นว่า ความปรารถนาดี เป็นลักษณะหนึ่งของมิตรภาพ โดยมีเงื่อนไขสองประการคือ ต้องเป็นความปรารถนาดีเพื่อตัวของอีกฝ่ายหนึ่ง ไม่ใช่เป็นความปรารถนาดีเพื่อตัวเราเองดังเช่นในกรณีของไวน์ และ ความปรารถนาดีนั้นต้องได้รับการตอบสนอง

2. ความไว้วางใจ

อริสโตเติลกล่าวว่า ความรู้สึกที่เพื่อนจะไม่ทำผิดต่อเรา เป็นสิ่งที่มิตรภาพต้องการ และสิ่งนี้จะพบได้ในหมู่มิตร นอกจากความรู้สึกที่เพื่อนจะไม่ทำผิดต่อเราแล้ว ความไว้วางใจในมิตรภาพยังหมายถึงการไว้วางใจในลักษณะนิสัยของมิตร ซึ่งสิ่งนี้เท่านั้นจะทำให้เราไม่เชื่อในคำกล่าวร้าย เพราะเราได้มีประสบการณ์กับเพื่อนมาเป็นเวลานาน (EN 1157a20-23) ความไว้วางใจนี้จึงเกิดจากการใช้เวลาอยู่ด้วยกัน เรียนรู้ลักษณะนิสัยของกันและกันจนกระทั่งเรารู้จักกันทุกหนทุกแห่งดี ข้อความตรงนี้ทำให้เราระลึกถึงข้อความอีกตรงหนึ่งที่อริสโตเติลกล่าวว่า คนที่จะเป็นมิตรต่อกันต้องกินเกลือมาด้วยกัน (EN 1156b25-30)

3. การมีความรู้สึกร่วม

เมื่อเปรียบเทียบมิตรภาพกับการรักตนเอง อริสโตเติลกล่าวว่า สิ่งหนึ่งที่เป็นสัญลักษณ์ของมิตรภาพก็คือ การโศกและยินดีไปกับมิตร ซึ่งเป็นลักษณะที่ "พบมากที่สุด ในหมู่มารดา" ซึ่งมีความรักต่อบุตร (EN 1166a8-10) และเป็นลักษณะที่มนุษย์มีต่อตัวเอง ในอีกที่หนึ่ง เมื่ออริสโตเติลกล่าวถึงจำนวนของมิตรที่จะใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน เขากล่าวว่า มิตรที่จะใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันย่อมจะมีจำนวนไม่มากเกินไปนัก เพราะมันเป็นการยากที่จะโศกและยินดี "อย่างสนิทลึกซึ้ง" ไปกับคนหลายคนมากนักเพราะเราไม่อาจมีความสุขไปกับคนๆ หนึ่ง ในขณะที่เศร้าไปกับคนอีกคนหนึ่งได้

ในเวลาเดียวกัน มิตรภาพที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก เป็นมิตรภาพระหว่างคนสองคน (EN 1171a5-18) และในอีกที่หนึ่งเขากล่าวว่า เพียงการเห็นมิตรก็เป็นสิ่งที่ป้องกันเราจากความโศก เป็นเรื่องน่ายินดีเฉพาะอย่างยิ่งในยามยาก เพราะมิตรย่อมปลอบประโลมทั้งในคำพูดของเขา และในการที่เราเพียงแต่พบหน้ามิตร และเพราะเรารู้ว่ามิตรจะโศกไปกับเรา คนที่มีความเข้มแข็งแบบบุรุษจะไม่ทำให้มิตรต้องโศกไปด้วย เพราะถึงแม้จะทนความโศกของตนเองได้ ก็ไม่อาจทนที่จะทำให้เพื่อนโศกเศร้า (EN 1171b4-8) ประเด็นสำคัญตรงนี้ก็คือนิมิตรภาพมีความรู้สึกลึกซึ้ง โดยธรรมชาติอยู่เองเราไม่สามารถมีความรู้สึกร่วมกับคนจำนวนมากได้ ดังนั้นมิตรแท้จึงมีจำนวนน้อย คนที่มีมิตรมากและคลุกคลีกับทุกคนเท่ากัน ไม่ชื่อว่าเป็นมิตรกับใครเลย

4. การสนทนา

ในมิตรภาพ มีการสนทนากันและคิดร่วมกัน ตกเถียงกันในประเด็นต่างๆ อริสโตเติลกล่าวถึงมิตรภาพระหว่างคนดี ว่าเป็นการฝึกฝนทางจริยธรรม (EN 1170a6-30) และกล่าวว่ามิตรย่อมต้องการใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน "แบ่งปันในการถกเถียงและในความคิด ไม่ใช่ในลักษณะของฝูงปศุสัตว์ หากินในที่เดียวกัน" (EN 1170b10-14)

จะเห็นว่าในมิตรภาพมีทั้งการเชื่อมโยงกันและความรู้สึก และแลกเปลี่ยนทางความคิด มิตรภาพเป็นการฝึกหัดในคุณธรรม และเป็นการสร้างตัวตนทางจริยธรรมของเรา ตัวตนในบริบทของมิตรภาพเป็นตัวตนที่มีบุคลิกภาพอย่างใดอย่างหนึ่งมาแล้ว และสิ่งนี้เป็นพื้นฐานของการเลือกมิตรที่เราคบ มิตรที่เราคบสะท้อนว่าเราเห็นตัวเองเป็นคนอย่างไร ในขณะเดียวกัน ตัวตนของเราก็ไม่ได้คงที่ตายตัว แต่เป็นตัวตนที่เรียนรู้และเติบโตในบริบทของความสัมพันธ์

ข้าพเจ้าเห็นว่า ในจริยศาสตร์แบบอริสโตเติล นอกจากมิตรภาพจะมีความจำเป็นต่อการมีชีวิตที่ดีเพราะเป็นคุณค่าภายนอก (external good) ที่สำคัญแล้ว บุคคลยังไม่อาจเป็นคนดีได้โดยปราศจากมิตรภาพ อริสโตเติลพูดถึงการที่มิตรคิดด้วยกันและเสวนากัน แต่เราอาจคิดได้ว่าการคิดด้วยกันและเสวนากันอาจเกิดขึ้นได้นอกบริบทของมิตรภาพ เช่นในการสัมมนาหรือในการประชุม ตลอดจนการพูดคุยกับคนที่ไม่ใช่มิตร แต่เมื่อเราพิจารณาว่า คนดีในแบบของจริยศาสตร์แบบอริสโตเติล ไม่ได้แสดงความดีออกมาทางความเห็นเท่านั้น แต่ความดีถูกแสดงออกมาผ่านทางความรู้สึกด้วย ผู้ที่เป็นคนดีแสดงความเป็นคนดีของตนออกมาผ่านทางความรู้สึกนึกคิด

ทั้งหมด โดยเห็นได้จากการแสดงออกต่อเรื่องราวต่างๆในบริบทของชีวิตประจำวัน เมื่อพิจารณาอย่างนี้เราจะเห็นว่า มิตรอยู่ในสถานภาพพิเศษ (privilege position) ที่จะเข้าใจมิตร เพราะสามารถเรียนรู้การแสดงออกถึงความเป็นตัวตนในแง่มุมต่างๆของมิตร ที่คนแปลกหน้าไม่มีโอกาสความสนใจ และความสนิทสนมพอที่จะรู้

มิตรภาพยังมีความสำคัญต่อการเป็นคนดีในอีกลักษณะหนึ่งด้วย นั่นก็คือมิตรภาพเป็นพื้นที่พิเศษที่ความเห็นอกเห็นใจ ความเข้าใจ และความอาทรเป็นไปได้ดีที่สุด และความเห็นอกเห็นใจ ความเข้าใจ และความอาทรนี้นำไปสู่ความรู้ในรูปแบบหนึ่งที่ล้ำพียงการรับรู้ทางปัญญาไม่สามารถให้ได้ (ซึ่งจะกล่าวต่อไปในบทที่สี่ ในส่วนที่เกี่ยวกับเหตุผลและอารมณ์) คำถามก็คือ เราอาจมีความรู้สึกเหล่านี้นอกบริบทของมิตรภาพได้หรือไม่ เช่นในความสัมพันธ์แม่-ลูกซึ่งมีความอาทรเป็นลักษณะสำคัญ ข้าพเจ้าเห็นว่ามิตรภาพมีความพิเศษประการหนึ่งคือการที่ความอาทรเกิดจากความนิยมในลักษณะนิสัยของกันและกัน (mutual admiration) ความนิยมในลักษณะนิสัยของกันและกันไม่เกิดขึ้นบ่อยในบริบทของความสัมพันธ์อื่น เช่นระหว่าง แม่-ลูก (และเมื่อมันเกิดขึ้นในความสัมพันธ์แม่-ลูก แม่และลูกก็ยอมกลายเป็นมิตรกันด้วย) และความนิยมกันและกันนี้มีนัยถึงความเห็นและโลกทัศน์ร่วมกัน มิตรย่อมเข้าใจในมิตรเพราะมีโลกทัศน์ร่วมกันเป็นพื้นฐาน (ซึ่งแม่-ลูกไม่จำเป็นต้องมี และบ่อยครั้งที่แม่ลูก หรือคนรัก ไม่เข้าใจกันแม้ในขณะที่รักกัน) ข้าพเจ้าเห็นว่าการมีโลกทัศน์ร่วมกัน (นั่นคือการมีความคิดร่วมกันในคำถามหลักของชีวิต เช่นว่าชีวิตที่ดีคืออะไร อะไรเป็นความถูกต้อง ดีงาม) บวกกับการมีความเชื่อมโยงกันทางอารมณ์ (ซึ่งเป็นไปได้โดยพื้นฐานของความเข้าใจกันดังกล่าว) ทำให้เราสามารถขยายขอบเขตของการรับรู้ (perception) ของตัวเรา ทำให้เราจินตนาการถึงความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่นได้ และข้าพเจ้าเห็นว่าความสามารถนี้เมื่อได้ฝึกหัดมาแล้วในบริบทของมิตรภาพ จะเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการเป็นคนดีในแบบของอริสโตเติล เพราะคนดีคือผู้ที่สามารถ "เห็น" สถานการณ์ด้วยตัวตนทั้งหมดของเขา (ดังจะเห็นในบทต่อไป)